

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תרפז

ערב שבת-קודש
יום הכיפורים
ט' בתשרי ה'תשס"ח

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

נשיא דורנו, על המורים/ות לשמור קשר עם התלמידים/ות בימי חול-המועד.
מותר (ומצווה) לפתוח בית-ספר, ואם יש צורך - גם לכתוב, כדי להעסיק את התלמידים שלא יסתובבו ויכלו את זמנם בחוצות בימי חול-המועד.

שחרית:

היום (ומכאן ואילך) אין מברכים 'שהחינו' על הלולב (וגם ב'מבצעים' - למי שכבר בירך על הלולב בחג זה).
אין מניחים תפילין בכל ימי חול-המועד. תפילה של חול, יעלה ויבוא. הלל, הושענות 'אבן שתיה', קדיש תקבל. שיר-של-יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

מוציאים ספר-תורה וקוראים לארבעה עולים. ע"פ הוראת הרבי - נראה שיש לנהוג כמנהג הרווח באה"ק לקרוא לכל עולה את פרשת היום (היום - "ביום השני" ארבע פעמים, וכן הלאה), ולא כפי שהונהג ע"פ ההקלטה משיחת י"ז תשרי תשמ"ט ששלוש העליות הראשונות הן כמו בחו"ל: כוהן - "וביום השני", לוי - "וביום השלישי", ישראל - "וביום הרביעי", ורק הרביעי קורא את קורבן היום בלבד "וביום השני" (משא"כ בחו"ל מוסיפים לקרוא ל'רביעי' גם את 'ביום השלישי', משום

ספיקו של יום). וכיוצא-בזה בכל ימי חול-המועד (ההתכתבות בין הגר"ב נאה ז"ל לבין הרבי בנרון, נדפסה לראשונה במלואה ב'פרדס חב"ד' גיליון 16. אולם יש מרבני אנ"ש המחזיקים בהנהגה החדשה דווקא. דיון בנושא התקיים ב'התקשרות' אשתקד, גיליונות תר"מ - תרמ"ג, וראה גם בגיליון תרנ"א. ועל המרא-דאתרא בכל קהילה להודיע לכל הציבור שלו את הכרעתו עבורם בזה).

בקרבנות בתפילת מוסף אומרים בארץ-הקודש "וביום השני", "ומנחתם".

בכל ימי חול-המועד (כמו ביום-טוב), חייבים האנשים לשתות בכל יום רביעית יין, לקיים מצוות שמחת-יום-טוב.

דבר ביקור בקברי צדיקים בחול-המועד - ניתן להתפלל שם על הצריכים לישועה, אף ש"הנפשות עולות למעלה ואינן מושגות".

מסעות-מבצעים:

במשך ימי חול-המועד יש לנסוע מחוץ לעיר לעורר יהודים בענייני תורה ומצוות, כולל הפצת המעיינות, ולדאוג לכך שיהיו גם שם ארבע מינים כשרים, כולל הוספה במניין ההדסים, לפחות עוד ג' הדסים; ומה טוב - לצרף לנסיעה גם את האשת חבר', וכמו כן את הילדים, לחנכם גם בענייני הפצת המעיינות.

ברכת הדלקת הנרות: "להדליק נר של שבת-קודש", כרגיל.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעיה' ע"ה דייטש

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

מ' בתשרי ה'תשס"ח – מ"ז בתשרי ה'תשס"ח

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ט' בתשרי	הלי אשות פרק ה-ז.	הלי מעשר שני ונטע רבעי פרק ו.	מל"ת שנה.
ש"ק	י' בתשרי	פרק ח-י.	פרק ז.	מל"ת שנה.
א'	יא' בתשרי	פרק יא-יג.	פרק ח.	מל"ת שנה.
ב'	י"ב בתשרי	פרק יד-טז.	פרק ט.	מל"ת רסב.
ג'	י"ג בתשרי	פרק יז-יט.	פרק י.	מל"ת רסב.
ד'	י"ד בתשרי	פרק כ-כב.	פרק יא.	מ"ע ריב.
ה'	ט"ו בתשרי	פרק כג-כה.	הלי בכורים.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע ריב.
ו'	ט"ז בתשרי	הלי גירושין.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ב.	מ"ע רכב.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן זריחת החמה	זמן ק"ש	צוה היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 120 פלגי הזריחה	ד' 72 פלגי הזריחה						
ו', ט' בתשרי	3:26	4:15	5:32	8:29	11:34	12:05	5:40.6	6:05
ש"ק, י' בתשרי	3:27	4:16	5:32	8:29	11:34	12:04	5:39.2	6:04
א', י"א בתשרי	3:28	4:16	5:33	8:29	11:33	12:04	5:37.9	6:02
ב', י"ב בתשרי	3:29	4:17	5:34	8:29	11:33	12:03	5:36.6	6:01
ג', י"ג בתשרי	3:29	4:18	5:34	8:29	11:33	12:03	5:35.3	6:00
ד', י"ד בתשרי	3:30	4:18	5:35	8:29	11:32	12:02	5:33.9	5:58
ה', ט"ו בתשרי	3:31	4:19	5:35	8:30	11:32	12:02	5:32.6	5:57
ו', ט"ז בתשרי	3:32	4:20	5:36	8:30	11:32	12:02	5:31.3	5:56

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
יום-הכיפורים	5:02	6:13	5:17	6:15	5:09	6:15	5:19	6:15
חג הסוכות	4:56	6:07	5:11	6:08	5:02	6:08	5:13	6:08
שבת חוה"מ	4:53	6:04	5:08	6:06	4:59	6:05	5:10	6:06

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מזל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרנוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

- "וכשם... לטובה". וכשהכוהנים אומרים תיבת "שלום", מסיימים "ותשמרני ותחנני ותרצני".
 "אדיר במרום... - אומרים אחר עניית אמן, כשעדיין הטלית על הפנים.

קידוש:

"אתקינו" דיוס-טוב, "אלה מועדי", וברכות "בורא פרי הגפן" ו"לישב בסוכה".
 המסובים מברכים "לישב בסוכה" אחרי ברכת "המוציא".

מבצע לולב:

הרבי הנהיג, אשר בימי חג הסוכות יוצאים עם הד' מינים לרחוב וכיוצא בזה, מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצווה זו. גם במבצע לולב משתדלים שייטלוהו בסוכה. וכן לכבדם במניימזונות, ולברך עמהם "לישב בסוכה".
 ידועה הנהגת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, אשר הד' מינים שהוא מברך עליהם הוא מוסרם כדי שהקהל יוכל לברך עליהם. "מסופר על אחד הרה"צ (כמדומה מפולין) שהתנהג כן בקביעות, וכששאלוהו: והרי על-ידי המשמוש נוגעים בהעניין ד'הדר? ענה, שאין לך 'הדר' (יותר) מזה, שכמה וכמה מבני-ישראל יקיימו בו מצווה נעלית זו!".

יום שישי,

ט"ז בתשרי, א' דחול-המועד¹⁰⁵

יום חמישי בערב - מוצאי יום-טוב:
 ולעניין בן חול' הנמצא בארה"ק ולהיפך,

105 לבני חול': ערבית דיו"ט. הדלקת הנרות: שלי-יום-טוב, ושהחיינו. סדר הקידוש בסוכה, הפעם: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן, לישב בסוכה. בהוצאת ס"ת בשחרית אומרים י"ג מדות פ"א, רבש"ע וכו', מוציאים ב' ס"ת וקוראים לה' עולים כדאמתמול 'שור או כשב', בספר הב' למפטיר כדאמתמול, הפטרה 'ויקהלו אל המלך שלמה', אשרי, יהללו, מוסף כדאמתמול, נשיאת-כפיים וכו'. מנחה של יו"ט. ערבית לשבת ככפנים. מצרפים את חלת עירוב-התבשילין ללחם-משנה בליל שבת וביום השבת (ואוכלים אותה ואת התבשיל בסעודת היום).

הפסיקה הרגילה של רבותינו נשיאינו בזה היתה ע"פ נגלה ע"פ פס"ד אדה"ו בשו"ע מהדרו"ת סי' א ס"ח, לפי המקום בו נמצאים בפועל). ראה הנלקט בקונטרס 'יום-טוב שני להעובר ממקום למקום' לונדון תשנ"ה, וכן ב'תורת מנחם' כד עמ' 145, ועוד. וע"ע].

ערבית: אתה חוננתנו. יעלה ויבוא.
 אם שכח - בכל תפילות חול-המועד, או שנתפסק בזה, ונזכר לאחר 'ברוך אתה ה' של סיום הברכה, יסיים 'למדני חוקיך', יתחיל 'יעלה ויבוא' וימשיך כסדר. אם נזכר אחר סיום הברכה קודם 'מודים' - אומר זאת שם, וימשיך 'מודים' (לא חזרת 'ותחזינה'). אם התחיל 'מודים' חוזר ל'דצה'. אם כבר סיים 'יהיו לרצון' האחרון, חוזר לראש התפילה. אם נזכר בשחרית מתפלל שתיים - הראשונה לחובה, והשנייה לתשלומין.
 הבדלה בסוכה. כשמבדיל על היין מברך אחר ברכת "המבדיל" גם "לישב בסוכה".
 שמחת-בית-השוואבה נעשית בשנים האחרונות בלילות חול-המועד בכל אתר ואתר בפרסום גדול וברחובה של עיר, בהשתתפות תזמורת וברוב עם. כמורכן נעשית שמחה וכו' לנשים בפני-עצמן.
 המניחים את הלולב ומיניו במים, מצווה להחליף בחול-המועד מדי פעם את המים, כדי שיישאר הלולב לח והדור.
 במשך ימי חול-המועד מחליפים את ההדסים והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה.

מבצע תורה:

מכיוון שחול-המועד אסור במלאכה, וגם אין בו מצוות "חציו לכם" דיוס-טוב, ו"לענגו" דשבת, לכן נשאר בו על כל אחד ואחד הציווי המלא של "חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש" (מלבד זמני התפילה ומלבד שמחת יום-טוב [ומבצעיו], כמובן).

מבצע חינוך:

בהוראת כ"ק רבותינו, אדמו"ר מוהרי"צ והרבי

מיונה הנביא לומדים את כוח התשובה

מדוע דווקא לגבי יונה צויין ששאב רוח הקודש משמחת בית
השואבה? • אין לברוח מהקב"ה, וסוף-סוף גם הגשמיות תחבור

לרוחניות • בכוחה של תשובה להפוך רשע גמור לצדיק גמור • חידוש
זה של יונה בן אמית, קיבל מעניינם של המים בשמחת בית השואבה
• משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

הקב"ה שיקחו מהם לנסך על גבי המזבח.
והיינו, שניסוך המים על גבי המזבח בסוכות,
מבטל את ההבדלה והירידה של "מים תחתונים"¹.
יתירה מזו: על-ידי זה הם מתעלים למעלה יותר
מכפי שהיו קודם ירידתם; כל ירידה הרי היא
לצורך עליה.

העניין ברוחניות של ההבדלה בין "מים
עליונים" ל"מים תחתונים" הוא – ההבדלה
הכללית בין מעלה ומטה, בין רוחניות וגשמיות,
"השמים שמים לה" והארץ נתן לבני אדם"².

אלא שזהו רק כפי שהוא מצד סדר הבריאה. אבל
תכלית הבריאה היא "אשר ברא אלקים לעשות",
לעשות ולתקן, ושכל העניינים שלמטה תהיה עליה,
ועוד למעלה יותר מכפי שהיה קודם הירידה, כנ"ל.

מוגה).

(7) שהרי המים שמנסכים על גבי המזבח לפני ה' – שואבים
אותם מ"מעין" דווקא, שנמשך ונובע ע"י "גידי הארץ"
(ראה שו"ת הרא"ש כלל לא ס"א. ב"י יו"ד סר"א ד"ה כתב
א"א ז"ל בתשובה), שהו"ע "מים תחתונים" (מהנחה בלתי
מוגה).

(8) היינו, שלמטה בארץ תהי' ההנהגה ע"פ טבע, ובשמים תהי'
ההנהגה באופן ד"מלכותא דרקיעא" (מהנחה בלתי מוגה).

א. שמחת¹ בית השואבה היתה מפני שבסוכות היו
מנסכים על המזבח גם מים² – מלבד ניסוך היין
שהיה גם במשך כל השנה.

איתא במדרש³, שהטעם שהמים זכו לכך, הוא,
לפי שבשעה שאמר הקב"ה "יהי רקיע בתוך המים
גו"⁴ והבדיל בין "מים עליונים" ל"מים תחתונים"⁵
– בכו "מים תחתונים", ועמדו בתשוקה ואמרו
"אנן בעינן למהוי קדם מלאכ"⁶. ולכן הבטיח להם

(1) מכאן עד סוף ס"ב – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר (באידית), ונרפס
בלקו"ש ח"ב ע' 420 ואילך. במהדורא זו ניתוספו בשוה"ג
עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה (ע"פ
"סיט הקלטה").

(2) "הלכה למשה מסיני" (סוכה לר, א. ושי"ג), ומרומו גם
בפסוקים (ראה שבת קג, סע"ב. ושי"ג).

ועו"ג (ישעי"ב, יב, ג) "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה",
היינו, ששאיבת המים לניסוך המים צריכה להיות "בששון"
דווקא (מהנחה בלתי מוגה).

(3) הובא בפרש"י ורמב"ן ורבינו בחיי ויקרא ב, יג. וראה מדרש
עשה"ד א (נדפס באוצר מדרשים (אייזנשטיין) ע' 450).
רשימות הצ"צ לתהלים צב (יהל אור ס"ע שלד).

(4) בראשית א, ו.

(5) ראה פרש"י עה"פ.

(6) ומאז ואילך עומדים הם בתשוקה ובכ"י זו (מהנחה בלתי

להיכל.

מותר להחזיר לולב למים ביום-טוב, ואף
להוסיף עליו מים (עד מחצית מהכמות הנמצאת),
אבל לא להחליף את המים. לרוב נשמרים המינים
כראוי ללא מים כשהם סגורים היטב בתוך נרתיק
ניילון (שהוכן מערב יום-טוב, עם ריסוס קל של
מים פנימה, ליצירת לחות).

קריאת התורה: 'אתה הראת'. בפתיחת הארון
אומרים פעם אחת י"ג מידות. "ריבוננו של-עולם",
יהיו לרצון, ואני תפילתי (פעם אחת), וממשיכים
כרגיל: "ברוך שמי... ישועה ורחמים". מוציאים
שני ספרי-תורה, את הראשון מוליך הש"ץ, וקוראים
בספר הראשון לחמישה עולים (ויקרא כב) "שור
או כשב", מניחים ספר שני על הבימה ואומרים
חצי קדיש. הגבהה וגלילה. קוראים למפטיר בספר
השני (במדבר כט) "ובחמישה-עשר יום". הגבהה
וגלילה.

הפטרות היום (זכריה יד): "הנה יום בא לה'",
ומזכירים קדושת היום בברכה אחרונה. אשרי.
הש"ץ נוטל את ספר-התורה השני ואומר 'הללו'.
חצי קדיש. מוסף של יום-טוב.

נשיאת כפיים: הכול מכסים את פניהם בטלית,
וגם את הילדים מכניסים תחת הטלית. גם ידי
הכהונים מכוסות בטלית.

הכהונים מפנים את פניהם לשמאל, לימינם
ולאמצע, בכל אחת מהמילים: 'ברוך', 'וישמרך',
'אליך', 'ויחונך', 'אליך', 'לך', 'שלום'.

כשאומרים תיבת 'ברוך' – המתברך ראשו
באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו. וישמרך
– באמצע. יאר – לשמאלו. ה' – באמצע. פניו
– לימינו, וכן הלאה עד לתיבת שלום – באמצע.

כשמזכירים הכהנים את השם, אין הקהל
אומרים "ברוך הוא וברוך שמו", וכן אין אומרים
"כן יהי רצון וכדומה".

כשהכהנים נושאים כפיהם במוסף של יום-
טוב אומרים הקהל "ריבוננו של עולם... – בשעה
שהכהנים מנגנים דווקא, אבל כשהכהנים
אומרים את התיבות, צריך לשמוע. כשמנגנים
הכהנים לפני התיבה "וישמ", אומר הקהל "ריבוננו
של עולם... הצדיק". כשמנגנים לפני תיבת "לך"
– "ואם... אלישע". כשמנגנים לפני תיבת "שלום"

"הושיעה" – למזרח ולמעלה, "נא" – למטה
ולמערב. "צ"ע איך מקיימים כראוי אמירה וענייה
דש"ץ וקהל ב'הודו' וב'אנא', כשלמעשה כל אחד
אומר ומנענע בקצב שלון.

הושענות:

מוציאים ספר-תורה אחד, ועומד איתו ליד
הבימה ומחזיקו. ובלוח כולל-ח"ב כתוב שאם
לכולם יש לולבים, יניחו את ספר-התורה על
הבימה. וע"ע. ארון-הקודש נשאר פתוח עד גמר
אמירת הושענות.

[כמדומה שנהוג להקיף בבית-הכנסת גם
כשמתפללים ביחיד].

באמירת הושענות היה הרבי מחזיק את ארבעת
המינים בשתי ידיו, ומצמידם לחזהו.

אומרים תיבת "הושענא" בראש כל ארבעת
ה'אותיות' המקדימות (הושענא למענך אלוקיננו...
בוראנו...), וכן קודם כל 'אות' שבסדר אותו היום
(הושענא למען אמיתך, הושענא למען בריתך...
– כך נהג הרבי). באותיות שאומרן החזן בקול רם
– שאז מקיפים בהן – אומרים 'הושענא' לפנייהן
ולאחריהן.

הושענות דיום זה: "למען אמתך".

מנהגנו שהש"ץ מתחיל לומר בקול רם מאות
ס' או ע'. מדייקים לעשות היקף אחד שלם סביב
הבימה, ומסיימים אותו באמירת אות ת'.

ההקפות הן (נגד כיוון השעון) מזרח – צפון
– מערב – דרום (מי שהתחיל ממקומו – ישלים
סיבוב).

מי שאין לו ד' מינים – ייקח מאחר שכבר סיים
ויקיף גם הוא. מי שאירע לו אָבֶל (רח"ל) בחג, אינו
מקיף, וכן אָבֶל על אביו ואמו במשך כל י"ב חודש
אינו מקיף. ויש לו לכבד בארבעת-המינים שלו
אדם אחר שאין לו ד' מינים – שיקיף הוא.

את הפסוקים "כי אמרת..." (ודומיו, שבסוף כל
הושענא) אומרים רק בהושענא-רבה.

בשנים האחרונות הורה הרבי לנגן "הושיעה את
עמך..." בניגון הידוע.

את הפסוק "למען דעת..." שבסוף הושענות,
אומרים בקול רם כשמכניסים את ספר-התורה

ועניין זה מתבטא גם בכך ש"מים תחתונים בוכים אנן בעינין למהוי קדם מלאך", והקב"ה הבטיח להם ניסוך על גבי המזבח, שעלידי זה יתעלו למעלה מקודם ירידתם. והוה הטעם לגדול השמחה של שמחת בית השואבה - כיוון שאז מבטלים את כל הבדלות ומחיצות העולם⁹, פורצים את כל הגדרים וההגבלות של העולם עלידי זה שמתקשרים עם הקב"ה; "שמחה פורץ גדר". ולכן שמחת בית השואבה היא המקור והשורש לכל שמחה - אמתית עניין השמחה, שפירושה פריצת גדר העולם.

* * *

ב. [.] אודות הטעם לשם "שמחת בית השואבה", איתא בירושלמי¹⁰, "שמשם שואבים רוח הקודש"¹¹. יונה בן אמיית נכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש".

ולכאורה אינו מובן: בבית המקדש בעת שמחת בית השואבה היו אלפים רבים מירושלם, וביניהם כמה וכמה גדולים. ומכיוון ש"משם היו שואבין רוח הקודש" - הרי כולם קיבלו משם רוח הקודש, ומדוע מזכירים דווקא את יונה?

כמדובר לעיל¹² שכל סיפורי התורה אינם סיפור בעלמא, אלא הוראה בעבודת האדם לקונו - כן הוא גם כן הסיפור בירושלמי אודות יונה.

איתא בזהר¹³ ש"יונה בן אמיית" קאי על הנשמה, מלשון "לא תנוני איש את עמיתו"¹⁴. כלומר, שביירדת הנשמה בגוף, הנה מצד הריחוק וההפכיות דנשמה וגוף¹⁵, צריכים לראות שהגוף לא ירמה, חסיושלם,

את הנשמה; אדרבה - צריכים לראות שהנשמה תרמה את הגוף, דהיינו, שהנשמה תרמה את הגשם ותעשה ממנו דירה לו יתברך.

על-פי זה יובן הטעם שמצינו בנגוע ליונה דווקא ששאב משמחת בית השואבה: עניין שמחת בית השואבה הוא, כאמור לעיל¹⁶, העניין של "מחצתי ואני ארפא", עניין "אשר ברא אלקים לעשות" - "לתקן", שמבלי הבט על הירידה שבגשמיות, ישנו הכוח להעלותו למעלה יותר מקודם לכן. ומשמחת בית השואבה שואבים את הכוח ל"יונה" מלשון אונאה - לרמות את הגשם ולעשות מגשמות העולם גופא דירה לו יתברך.

ג. וזהו גם ענינו של יונה ונבואתו - **כפשטות העניינים**:

ענינו של יונה בן אמיית היה - ללמד תשובה את העם, ולא רק סתם חרטה, אלא כדאיתא בגמרא¹⁷ בפירוש הפסוק¹⁸ "וישובו גו' ומן החמס אשר בכפיהם", "אפילו גזל מריש ובנאו בכירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו" - שגם לאחר שעשו פעולה שעלידה מתבטל חיוב השבת הגזילה¹⁹, מכל מקום, מתנהגים לפנים משורת הדין להחזיר הגזילה.

ועניין זה פעל יונה גם ב"חוצה" - אצל אומות העולם, ומזה גופא מוכח גם בנגוע לפעולה על בני ישראל, היינו, שגודל פעולתו היתה עד כדי כך שנשפך ("עס גיט זיך איבער") גם החוצה, וכידוע²⁰ המשל בזה מחבית מלאה, שכשמתמלאת על גדותיה נשפך ממנה גם לחוץ. ועל דרך הלשון "די והותר"²¹, ש"כיצד יודעים שיש כבר די" - כאשר ישנו "והותר".

ד. וזהו הטעם שמפטרין ביונה במנחת יום

שהוא גשמיות - ההיפך בתכלית מרוחניות (מהנחה בלתי מוגה).
(16) ס"ג"ט. (בגוף השיחה).
(17) תענית טז, א.
(18) יונה ג, ח.
(19) ראה גיטין נה, א (במשנה).
(20) ראה תו"א מג"א צא, א. ובכ"מ.
(21) ע"ד לשון הכתוב - ויקהל לו, ז.

ולמקבל".

איטר יד נוטל את הלולב בימינו שהוא שמאל-כל-אדם, ואת האתרוג בשמאלו שהוא ימין-כל-אדם.

שורת הלולב צריכה להיות מול פני הנוטל. עומד כשפניו למזרח, נוטל את הלולב ביד ימין ומברך על הלולב, ומתחיל ברכת שהחיינו - כשהלולב בימינו והאתרוג בשמאלו. בסיום הברכה - מחברים אותם.

את הלולב ומיניו מחבר לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת.

הנענועים: לדרום וצפון - לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח - לאמצע המזרח. למעלה - בהבאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואחר-כך מביאים אל החזה. למטה - בהבאה מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואחר-כך מביאים אל החזה. למערב [דרך ימין] - שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית, בפעם השלישית - לאמצע מערב. והכיוון צריך להיות למזרח ומערב העולם, ולא שה"מזרח" הוא תמיד לכיוון ירושלים ככתפילה.

לכל צד - הולכה והבאה שלוש פעמים. בהבאה צריך להגיע עד החזה, "מקום שמכים באמירת 'אשמנו'".

גם ההולכה, כולל ההולכה הראשונה, מתחילה מן החזה. אחר כל הולכה מנענעים (מכסכים) את הלולב, ואחר-כך עושים את ההבאה.

ראש הלולב יהיה למעלה בכל הנענועים. במשך כל הנענועים, האתרוג מכוסה ביד - חוץ מהנענוע האחרון, שאז מגלהו קצת. [עוד נהג הרבי:]

היה מביא את ד' המינים אל מול החזה, ואחר-כך בתנועה נוספת היה מביאים ומגיעים אל החזה ממש.

בכל משך הנענועים עמד במקום אחד כשפניו למזרח. לא פנה לכיוון הנענועים, אלא בהפניית הידיים וחלק הגוף העליון.

בכל הנענועים המינים זקופים ובגובה החזה, מלבד הנענועים למעלה ולמטה, שבהם המינים זקופים, ורק הידיים מורמות לגובה הפנים או מושפלות למטה.

תפילת שחרית:

שמונה-עשרה של יום-טוב.

מי שלא הספיק ליטול לולב לפני התפילה "ואי אפשר לצאת מבית הכנסת מפני הרואים", יברך עליו שם לפני ההלל, וב'אנא' שבסוף ההלל ינענע רק פעם אחת, כדלהלן.

הלל: אחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם. לכל הדעות מברכים תחילה וסוף, וגם ביחיד (וכן גם בימי חול-המועד ושמחת-תורה).

באמירת הלל אוחזים את הלולב (ביד ימין), ולנענועים מצרפים אליו גם את האתרוג (ביד שמאל).

באמירת הלל (תמיד), כופלים הודו לה' אחר כל אחד מהשלושה פסוקים: "יאמר נא... כי לעולם חסדו", וגם ביחיד. דהיינו: הש"ץ מקריא: "הודו... והציבור [ולא הש"ץ] עונים בקול: "הודו", ואומרים בנחת "יאמר נא ישראל..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא ישראל..."; והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו..."; ואומרים בנחת "יאמרו נא בית אהרן..."; הש"ץ מקריא: "יאמרו נא בית אהרן..."; והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו..."; ואומרים בנחת "יאמרו נא יראי ה'..."; הש"ץ מקריא: "יאמרו נא יראי ה'", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת) "הודו...".

הנענועים:

מנענעים את הלולב ומיניו ארבע פעמים בהלל: ב"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", ב"אנא ה' הושיעה-נא", ובכפולו [בין שני הנענועים ב"אנא ה'"] היה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עושה הפסק כלשהו על נחת האתרוג, פיזור הרגליים, סידור הטלית כגון כתפיו וכדומה, וב"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" הראשון אשר בסוף ההלל. ואם בירך על הלולב בבית-הכנסת קודם הלל, אינו מנענע ב"אנא ה' הושיעה-נא" אלא פעם אחת.

סדר הנענועים: "הודו" - לדרום (הכיוון המדויק לכל הצדדים - כנ"ל בברכת הלולב), "לה'" - אינו מנענע (אבל מצרף אמירתו לאמירת מילת "הודו"), "כיי" - לצפון, "טוב" - למזרח, "כיי" - למעלה, "לעולם" - למטה, "חסדו" - למערב. "אנא" - לדרום ולצפון, "הודו" - אינו מנענע,

רביעי בערב, ליל חג-הסוכות:
תפילת ערבית של יום-טוב.

שמחת החג, וגם שמחת בית-השואבה, מתחילת
מליל ראשון של חג-הסוכות. נוהגים לשיר, למחוא
כף ולרקוד (לא רק בחול-המועד, אלא גם ביום-
טוב).

פעמים רבות דיבר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על
המבצע לבקר בבתי-כנסת (ולנסוע בחול-המועד
לערי-השדה) כדי לשמח בשמחת בית-השואבה
ושמחת החג בכלל. החל משנת תשמ"א היתה
ההוראה לערוך שמחה זו בחול-המועד "ברחובה
של עיר", וברוב עם הדרת מלך.

סדר הקידוש:

מקדשים בסוכה: "אתקינו" (דיום-טוב), "בורא
פרי הגפן", "אשר בחר בנו", "לישב בסוכה",
ו"שהחינו".

קודם שהיה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מברך
לישב בסוכה, היה מביט בסכך.

מי שבירך 'שהחינו' בשעת הדלקת הנרות
- לא יברכנה עתה. ברכת 'שהחינו' בקידוש
שבסוכה עולה גם על עשייתה ועל מצוות הישיבה
בה, ולכאורה יש לכוון על כך בשעת הברכה,
הן המקדש והן השומעים. איש שבירך (בטעות)
'שהחינו' בהדלקת הנרות, אם הדליקן חוץ לסוכה,
יכוון לצאת כעת מאדם אחר שאומר 'שהחינו', או
יברך בעצמו שוב ברכה זו בקידוש.

ביום-טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא
כדבש, אבל על השולחן שמים גם מלח.

המסוכים מברכים 'לישב בסוכה' אחרי ברכת
"המוציא" (וכן ביום).

אף-על-פי שנשים שטורות מן הסוכה, ככל-זאת
אינן נמנעות מלאכול בה ולברך 'לישב בסוכה'.

בלילה הראשון של חג הסוכות חייבים
[האנשים] מן-הדין לאכול כזית פת בסוכה. ואפילו
יירד גשם, מקדשים בסוכה ומברכים 'לישב בסוכה'
ו'שהחינו', אוכלים כזית וגומרים את הסעודה

104) מקוצר היריעה נשמט רוב ההערות, אך רוב ההוראות
המעשיות הועברו מן ההערות אל גוף הלוח.

כבית (ובשעת ברכת 'המוציא' יש לכוון לגמור
הסעודה בבית). ואם פסק הגשם אחר-כך, יש לשוב
לאכול בסוכה כזית פת (מבלי לברך שנית 'לישב
בסוכה') ולברך ברכת-המזון בסוכה. אם כשיורד
גשם נראה שהוא ייפסק אחרי שעה או שעתים,
צריך להמתין.

מנהגנו שלא לצאת מהסוכה באמצע הסעודה
גם כשיורד גשם, וגם במשך שאר ימי החג, במצב
כזה נכנסים לסוכה, מקדשים ואוכלים בה ומברכים
'לישב בסוכה', ללא פקפוק, וגם מתוועדים. וכן
נהג הרבי.

מברכים 'לישב בסוכה' רק על לחם או מיני
מזונות יותר מכביצה (כביצה: 54 סמ"ק. נפח קופסת
גפרורים רגילה, כולל האריזה, הוא כ-30 סמ"ק).
ומברכים תחילה 'המוציא' או 'מזונות' ואחר-כך,
לפני שטועמים, מברכים 'לישב בסוכה'.

מהדרים - גם מים אינם שותים מחוץ לסוכה.
אין מנהגנו לישון בסוכה.

בשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן נפסק, שהנכנס
לסוכת חברו ל"שינה וטיול", מברך 'לישב בסוכה'.
[והנכנסים לביקור קצר ומסתפקים אם זו קביעות,
משתדלים לכבדם במיני מזונות יותר מכביצה].

אין מנשקים את הסוכה בכניסה או ביציאה.
ממצוות שמחת יום-טוב לשתות בכל אחד
מימי החג רביעית יין, אך אפשר לצאת ידי חובה
בשתיית הרביעית מכוס הקידוש (גם בלילה).

שחרית:

משכימים ומקדימים לקיים מצוות לולב, ובפרט
בפעם הראשונה.

אסור לאכול לפני נטילת לולב. והבריאים אינם
טועמים, וגם אינם שותים מאומה לפני-כן.

נטילת לולב בסוכה היא מצווה מן המובחר,
ואפילו קודם התפילה מברכים בסוכה. וגם אם
יורדים גשמים, מצווה מן המובחר להמתין עד
שייפסק הגשם כדי ליטלו בסוכה.

כשנותנים את ארבעת המינים לאחר לברך, נכון
לומר בפירוש שהוא "במתנה על-מנת להחזיר"
[בספר המנהגים משמע, וכן נהג הרבי למעשה,
לומר זאת גם בחול-המועד], "והוא תועלת לנותן

הכיפורים - לפי "שיש בו כוח התשובה ושאין
יכולין לברוח מאת פני הקב"ה"²².

ענינו של יום-הכיפורים הוא - "כיום תנותנו
וביום שמחת לכו"²³, דהיינו שהוא יום שמחה, כיוון
שבו נעשה עניין "סלחתי כדברך"²⁴, שהאדם נפטר
מכל העניינים הבלתי רצויים (ולכן נקרא יום א' דחג
הסוכות בשם "יום הראשון"²⁵ - "ראשון לחשבון
עוונות"²⁶), ובמילא יוצא לעבוד עבודתו בכל השנה
כולה בכוחות חדשים.

ונתינת הכוח לזה - מב' העניינים האמורים:

לכל לראש - צריך אדם לדעת ש"אין יכולין
לברוח מאת פני הקב"ה" [שהרי ההבדלה ד"השמים
שמים לה' והארץ נתן לבני אדם], אינה אלא כדי
שיגברו עליה ויבטלו אותה²⁷, וכמו שכתוב²⁸ "אם
אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך", היינו,
שבכל מקום שהוא - הן ב"שמים" והן ב"שאול"
- נמצא הקב"ה, ובמילא, אין הגשמיות יכולה לברוח
ולהינתק מהרוחניות.

אלא שעל כך נשאלת השאלה: איזו שייכות יש
לו עם רוחניות? ! והמענה לזה - "שיש בו כוח
התשובה":

ענינה של תשובה הוא - כפירוש אדמו"ר
הזקן²⁹ - מלשון "והרוח תשוב אל האלקים אשר
נתנה"³⁰, שעל-ידי עבודה זו שבה הנשמה למקורה,
אף-על-פי שבשעת מעשה קשורה היא בגוף; וכיוון
שהנשמה קשורה עם הגוף ומתפעלת ממקרי הגוף³¹
- הרי כשהנשמה מתעוררת בתנועה של "תשוב אל
האלקים", לוקחת היא עמה גם את הגוף.

ובשביל זה אין צורך בריבוי זמן וכמה וכמה
עניינים, אלא עניין זה יכול להיות "בשעתא חדא
וברגעא חדא"³²; אם רק שינה הזזה ("אויב נאָר ער גיט

22) שו"ע אדה"ז א"ח סתרכ"ב ס"ד.

23) שה"ש ג, יא. וראה תענית כו, ב (במשנה) ופרש"י.

24) שלח יד, כ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. ושו"ב.

25) אמור כג, מ.

26) תנחומא אמור כב.

27) וראה לעיל בשיחה שם ע' 56 הערה 128.

28) תהלים קלט, ה.

29) לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

30) קהלת יב, ז.

31) ראה תניא פמ"ב (ס, ב).

32) זח"א קכט, סע"א.

זיך א' ריר") כאמת כפנימיות לבנו - אזי "אפילו רשע
גמור", אם "הרהר תשובה בדעתו" נעשה ברגעא חדא
צדיק גמור (כמאמר הגמרא³³), ומכאן ואילך עובר
הוא עבודתו כפי שהקב"ה רוצה שיעבדוהו בעולם
הזה, לעשות כאן דירה לו יתברך.

וזהו שמפטיירין ביונה במנחת יום הכיפורים -
כיוון שב' עניינים אלו הם נתינת-כוח לעבודת התורה
והמצוות על כל השנה כולה, לאחר קבלת הסליחה
והכפרה ביום הכיפורים.

ה. ועל-פי זה יובן קישור העניינים - שיונה שאב
רוח הקודש בשעת שמחת בית השואבה:

בנוגע לאחרים - היה אפשר להיות עניין רוח
הקודש גם בזמנים אחרים, ובשמחת בית השואבה
היתוסף בזה עוד יותר;

אבל בנוגע לעבודתו של יונה - ההבדלה ש"אין
יכולין לברוח מאת פני הקב"ה" גם בנוגע לעניין
שנמצא ב"עומק תחת", וידיעת "כוח התשובה",
שבכוחה להפוך רשע גמור לצדיק גמור - על זה
יש צורך בנתינת-כוח מיוחדת מלמעלה, ובעת
רצון דווקא.

ונתינת כוח זו היא משמחת בית השואבה
הקשורה עם ניסוך המים, שענינו הוא ביטול
ההבדלה בין עליונים לתחתונים (כנ"ל סעיף א),
שלכן, גם לאחר ההבדלה "אין יכולין לברוח מאת
פני הקב"ה", כיוון שכל ענינה של ההבדלה הוא
כדי שיבטלו אותה כו'.

וזהו תוכן הנתינת כוח משמחת בית השואבה
- עניין "ואני ארפא", היינו, שככל שיהיה העולם
במדרגה נמוכה, קשור הוא עם הקב"ה, וככל
שיהיה האדם במדרגה נמוכה, בכוחו לעשות
תשובה ולהתקשר עם הקב"ה.

ובהכנה זו של שמחת בית השואבה - יוצא האדם
לעבודתו על כל השנה כולה, למלא את התפקיד
ד"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"³⁴.

קטעים מהתוועדות ליל ג' חול-המועד תשט"ו. 'תורת מנחם
- התוועדות' התשס"ז חלק א' (טו), עמ' 63-60, 75-72)

33) קידושין מט, ב. וראה אור זרוע סק"ב.

34) משנה וברייאת סוף קידושין - ע"פ גירסת הש"ס כת"י

(אוסף כת"י של תלמוד הבבלי, ירושלים, תשל"ד). וכן הובא
במלאכת שלמה במשנה שם.

ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים

משפט הגויים לעתיד לבוא

בהפטרות חג הסוכות נאמר ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים. ויש בזה ב' פירושים: פירוש אחד, ש"ועמדו רגליו" הוא המשפט שיהיה לעתיד לבוא. כי המשפט של דוד המלך בעולם הזה היה בישבה, כמו שכתוב "ה' למבול ישב", והמשפט שלעתיד לבוא יהיה בעמידה, וכמו שכתוב "ועמדו רגליו גו".

וזהו גם כן המשך הכתובים שבהפטרה, שבתחילה נאמר "ואספתי את כל הגוים גו" ויצא ה' ונלחם בגויים ההם כיום הילחמו גו' ועמדו רגליו גו" עד "והיה הוי' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". ש"ועמדו רגליו" הוא עניין המשפט שישפוט את הגויים כו'. וכמהדרש (הובא בבחי' עד מדרך כף רגל גו', עד שיבוא יום כו' ועמדו רגליו גו'.

ופירוש הב' הוא: ש"ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים" מדבר על בחינה נעלית ביותר שיהיה לעתיד. הנה נאמר "ארץ זית שמן". וידוע ששמן מורה על בחינת חכמה, וזיתים שמהם עושים שמן מורים לבחינת מקור החכמה, והר הזיתים (שהוא המקום שבו צומחים זיתים) מקור הזיתים, הוא למעלה גם מבחינת זיתים, ו"על הר הזיתים" הוא למעלה גם מבחינת הר הזיתים. וזהו שאומר ועמדו רגליו גו' על הר הזיתים גו' ונבקע הר הזיתים, היינו, שלעתיד לבוא יתגלה גם בחינת על הר הזיתים.

וזהו גם כן ההמשך למה שכתוב לאחר זה, "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד", שבכדי שיהיה "ה' אחד ושמו אחד", כמו שאני נכתב אני נקרא, הוא דווקא על-ידי בחינה נעלית ביותר, ועד בחינת "על הר הזיתים".

והנה כל העניינים נמשכים על-ידי עבודה. וכן הוא גם בעניין "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים", וזהו נמשך על-ידי העבודה בבחינת רגליים. כמאמר "מטו רגלין ברגלין".

והעניין הוא, דהנה בזמן המקדש היה קיים היה אז גילוי אלוקות, ועל דרך זה היה גם לאחר החורבן, "ותותר - בימי רבי". ובזמן הגלות נאמר "סוכת דוד הנופלת" מדרגא לדרגא, לכן בתחילה היה עיקר העבודה והבירורים בבחינת חב"ד, שלכן התנאים ואמוראים היה עיקר עסקם בלימוד התורה, מה שאין כן בעבודת התפילה. ועד שהיו כאלו שהיו מתפללים רק פעם אחת בתלתין יומין וכו'. ובזמן שלאחרי זה, הנה אז עיקר העבודה היה בחג"ת "לית פולחנא כפולחנא דרחימאות", שהוא עבודה שבלב, עבודת התפילה.

אמנם בזמן דעקבות משיחא שנפלה בחינת סוכת דוד עד בחינת רגליים ועקביים, שהיא בחינת עשייה, הנה עכשיו עיקר העבודה הוא בבחינת נה"י ובבחינת המעשה, בקיום המצוות בפועל, ובפרט במעשה הצדקה שהיא כללות כל המצוות (כמבואר באגרת הקודש).

וזהו לימוד זכות נפלא על דוד זה, שכל ישראל שכדור זה בכל המדינות מצטיינים ביותר בנתינת הצדקה, באופן שלא היה כן בדורות הקודמים, שעל-ידי עבודה זו מקימים את סוכת דוד מנפילתה, כמבואר באגרת הקודש שם. . ועל-ידי זה נמשך ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, דמטו רגלין ברגלין, ועל-ידי זה נמשך העצם שלמעלה מבחינת גילוי. . שמצד גילוי "ועמדו רגליו גו" יהיה גם המשפט בגויים שהוא עניין הבירורים.

(קטעים ממאמר הללו את ה' תשל"א. ספר המאמרים מלוקט חלק א' ע' 103)

בו כתמי-עלים ('בלעטלאך'), שהזירות מהם היא רק הידור-שלי-יפי, יש להעדיף את הצהוב. ולפלא שרבים מאנ"ש אין מקפידים על זה, ובפרט שבימים הסמוכים לחג יכולים למצוא צהובים לרוב.

לוקחים לולב שאין עליו כפופים (הכפיפה נקראת 'כפתורים' = 'קנעפלאך').

כ"ק אדמו"ר מהור"צ הקפיד שהשרדה תהיה באמצע הלולב ממש, ולא מן-הצד קצת; לולב ישר; שאינו דק; ושעליו מחוברים בקליפה מאחורי השרדה. הקפדה זו האחרונה ידועה לנו גם מהנהגת הרב⁹¹.

בחג-הסוכות (וגם בשבת שבו) אסור להריח בהרס שבלולב. וטוב להימנע גם מלהריח באתרוג של מצווה. אם טעה והריח, לא יברך על הריח⁹².

סדר אגירת הלולב:

מהדרים לאגוד את הלולב בסוכה ובערב יום-טוב. הרבי נהג לעשות זאת אחר חצות היום⁹³.

מהדרים - אוגדים בעצמם את הלולב.

אין מוסיפים על אתרוג אחד, לולב אחד, שתי ערבות. אבל מנהג חסידים מקדמת-דנא להוסיף על שלושה הרסים. ו"כל המרבה - הרי זה משובח".

בשנים האחרונות עורר הרבי להשתדל להוסיף על שלושה הרסים - על-כל-פנים עוד שלושה, כנגד השלושה שמן-הדין⁹⁴. גם ההוספות בהרסים מתחלקות בשווה לצדדים⁹⁵.

אין משתמשים בסלים הקלועים לערבות ולהרסים, אלא בטבעות העשויות מעלי הלולב.

את כל הטבעות מכינים קודם שמתחילים לאגוד את הלולב⁹⁶.

ההרסים - אחד מימין הלולב (כאשר שירת הלולב היא מול פני האוגד), אחד משמאלו ואחד באמצע, נוטה קצת לצד ימין. והערבות אחת מימין הלולב ואחת משמאלו.

משתדלים שהערבות לא ייראו כלי-כך.

קצותיהם התחתונים של הלולב, ההרסים והערבות מונחים בשווה זה ליד זה, ולא שיבלוט הלולב

(91) 'אוצר' עמ' רעא.

(92) טוש"ע ס' תרנ"ג ונו"כ. סדר ברה"נ פי"א ס"ח.

(93) 'אוצר' עמ' רפד.

(94) התנועות תשנ"ב ח"א עמ' 76. וראה 'אוצר' שם.

(95) ראה 'אוצר' שם אות סב.

(96) שם עמ' רפה.

מלמטה⁹⁷.

על הלולב עצמו עושים שתי כריכות. ומשתדלים ששתי הכריכות יהיו מכוסות בהרסים ובערבות, וגם, על-כל-פנים מקצת, הכריכה העליונה.

בנוסף לשתי כריכות הנ"ל (ואחרי עשייתן⁹⁸), אוגד את הלולב, ההרסים והערבות ביחד על-ידי שלוש כריכות. שלוש כריכות אלו צריכות להיות בתחום טפח אחד. נמצאו סך-הכול חמש כריכות.

רצוי לקנות לכל אחד ואחד מהבנים מגיל שש ומעלה ארבעת המינים כשרים כהלכתם⁹⁹ (וכמובן שלא להלך ללאחר הבר-מצווה יהיו ארבעת המינים מהודרים).

אם יש גג מעל הסוכה, יש לזכור לפותחו עתה¹⁰⁰. הדלקת הנרות: לתחילה מדליקים אותם כבזמן הרגיל בערב-שבת.

כדאי ונכון שיתחילו [הבנות] להדליק פעם הראשונה ביום-טוב, שאז יברכו "שהחיינו" גם על התחלת קיום מצוות הדלקת נר יום-טוב¹⁰¹.

אם אפשר, מדליקים נרות יום-טוב בסוכה. ואין להכניסם הביתה אחרי ההדלקה [אמנם אם הסוכה קטנה ואין מקום לנרות, ובפרט אם יש חשש בטיחות, יכולים להשתמש במשהו לאור הנרות ואחר-כך להעבירם (אם אפשר - רק חלק מהם) לחדר אחד, ואם אפשר, יש להשתדל שיהיה נר שברכו עליו במקום שיראו אותו בעת ברכת הקידוש¹⁰²].

אחרי ההדלקה¹⁰³ מברכות "להדליק נר של יום-טוב" ו"שהחיינו". איש המדליק לא יברך "שהחיינו".

(97) שם.

(98) שם עמ' רפז אות ע.

(99) ראה שו"ע ס' תרנ"ד ונו"כ. קצות החושן ס' רמא ס"ק ד. שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג ס' צה. חנוך לנער פכ"ה, ושי"ן.

(100) לבני חו"ל: יש לעשות היום עירוב תבשילין (פת כביצה ותבשיל כזית) כנדפס בסידור. יש להכין נר גדול (נר-נשמה) כדי להדליק ממנו למחר ולש"ק (ואם צריך - גם את הנרות והתפילות לימים אלו).

(101) ס"ה"ש תש"נ ח"ב עמ' 481. שערי הל' ומנהג או"ח ח"א ס' קלח.

(102) ראה שו"ע אדה"ז ס' רסג ס"ד. לוקטי שיחות חכ"ב עמ' 283.

(103) שו"ע אדה"ז ס' רסג ס"ח.

יום הכיפורים - כתור

בכתבי האריז"ל נאמר, שעשרת ימי תשובה מכוונים כנגד עשר הספירות. ומפרש השל"ה, שיום ראשון מכון כנגד ספירת המלכות, יום שני - יסוד, וכן הלאה (מלמטה למעלה).

אומר על כך כ"ק אדמו"ר הצמח צדק:

לכאורה, נראה דחוק לומר ששני ימי ראש השנה הם מלכות ויסוד, והימים שלאחריהם, שהם ימי חול, נעלים מהם. והנראה יותר, ששני ימי ראש השנה הם חכמה ובינה, הימים שאחריהם - שבע המידות, ויום הכיפורים - כתור.

(אורייתורה - דברים ג, עמ' א'תסא)

* * *

ומוסיף כ"ק אדמו"ר:

סדר זה, שלפניו יום הכיפורים נעלה מראש השנה, נראה יותר, כמבואר בכתבי האריז"ל ש"יום הכיפורים בסוד הפנימיות וראש השנה בסוד החיצוניות". וגם על פי נגלה, הרי רק ביום הכיפורים דומה כל יהודי למלאכי השרת, ולא בראש השנה.

(מהתועודות שבת יקודש פרשת האזינו ה'תשמ"ז)

דרישה וקריאה

"דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב", ואמרו חז"ל: "אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים".

"דרשו ה' בהימצאו" - הקב"ה נמצא אצל כל יהודי באופן של "מציאה", היינו שלא על ידי עבודה, כמציאה הבאה בהיסח הדעת. והעבודה המתאימה לכך היא - "דרשו": היות ש"מציאה" זו באה לאדם בהיסח הדעת, נמצא שעדיין חסרות בה עבודתו ויגיעתו, ולכן עליו להשלים זאת באמצעות "דרישה" דווקא, המורה על השתדלות מאומצת.

"קראוהו בהיותו קרוב" - הקב"ה נמצא עם כל יהודי גם באופן של קירוב, וכל מה שמושפע לאדם מן השמים ניתן לו בסבר פנים יפות. והעבודה המתאימה לכך היא - "קראוהו": הקב"ה אכן מתקרב לאדם מצד עצמו, אבל ניתן לאדם להוסיף בקירוב זה על ידי עבודתו. בעבודתו הוא "קורא" וממשיך את הקב"ה ממצב של העלם - לגילוי.

(מהתועודות ו' בתשרי ה'תשמ"ז)

יום הכיפורים בביאת המשיח

בערב יום הכיפורים, בסעודת הבוקר, היה הרבי הרש"ב נ"ע משוחח בענייני מסויים בחסידות וב'עבודה'. על פני רוב היה תוכן העניין מוקדש לנושא: איך תהיה העבודה של ערב יום הכיפורים בביאת המשיח. ופעם אמר: כשמשיח יבוא יהיה בעולם הזה הגשמי גילוי אור אלוקי, כפי שהדבר כעת בעולם האצילות. אז יראו את דבריה' המהווה ומחיה את המקום, וכך גם את דבריה' המהווה ומחיה את הזמן; בכל יום יאיר הגילוי האמיתי של היום. אז יאיר ה' ובתשעה לחדש" כפי שנאמר מפי הקב"ה.

(ליקוטי דיבורים א, עמ' 264)

יום שלישי

י"ג בתשרי

יום ההסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, דור רביעי לנשיאי חב"ד (שנות הנשיאות: תרכ"ו-תרמ"ג), ומנוחתו כבוד בליובאוויטש, באוהל אביו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק⁸².

יום רביעי

י"ד בתשרי, ערב חג הסוכות

מרבית בצדקה בערב סוכות, ונותנים גם עבור יום טוב (ובחז"ל עבור שני הימים ושבת קודש). עורכים מגבית ומחלקים את 'צורכי החג' לחג הסוכות לאלו הנצרכים (בדומה ל'מעות חייט' לחג הפסח). וכן מחלקים ד' מינים (שצרכים להיות 'לכם'), ומה טוב להשתדל שלכל אחד ואחד תהיה סוכה משלו.

בניית הסוכה:

סיפר הרבי: "כ"ק מו"ח אדמו"ר [מהור"צ] וכן אדמו"ר [הרה"ג והרה"ח המקובל ר' לוי צחק] לא עסקו בעצמם בעשיית הסוכה⁸³. אם כי מסופר שהרבי השתתף בעצמו בבניית הסוכה בביתו, על ידי זריקת כמה ענפים של סכך.

מכיוון ש"תשבו כעין תדרור" - צריכה להיות לכל משפחה סוכה לעצמה, בדוגמת מה שבכל השנה היא גרה בדירה משלה. ובפרט שגם עשיית הסוכה היא מצווה, ובכיצא בזה "מצווה בו יותר מבשלו⁸⁴". אין שום הידור שתהיה הסוכה מחוץ לבית דווקא, אלא אפשר להסיר את הגג ולהניח סכך⁸⁵.

82) תיאור ההסתלקות, ותצלום המצבה (החדשה) בס' 'מי חב"ד' ביום זה. ביאור מעלת היום בשחות הרב, הובאו בס' 'הלכות החג בחג' עמ' 53 ואילך.

בהזדמנויות דומות הציע הרבי לנצל 'עת רצון' כזאת, כדי להוסיף. לימוד פרק משנה, ע"פ של האות הראשונה מאותיות השם, לימוד מתורתו של בעל ההילולא; בעבודת התפילה; בנתינת צדקה לענייני בעל ההילולא וממלאי מקומו; ולקיים התועודיות של שמחה, והחלטות טובות. ואם לא נעשה הני"ל או חלקו בו ביום, יש להשלימו בימים הסמוכים (ראה 'התועודיות' תשמ"ז ח"ב עמ' 286, והוספות שם עמ' 292. לקו"ש חכ"א עמ' 276).

83) המלך במסיבו ח"ב עמ' נג.

84) לקוטי שיחות ח"כ עמ' 267.

85) אג"ק ח"ב עמ' סו.

עושים את הדפנות אפילו לכתחילה גם מדברים הפסולים לסכך. מנהגנו לעשות ארבע דפנות⁸⁶.

מרבית בסכך. אדמו"ר הזקן היה מצווה על כך: "סמך יותר! עוד יותר סמך!"⁸⁷. וכדי "שיהיו כוכבים נראים מתוכה" תוחבים מקל בעובי הסכך, ליצור נקב שיוכלו לראותו בעדו⁸⁸ והמכסים את הסוכה מפני הגשם בכיסוי פלסטי הצמוד לסכך מעליו, אין צריך להשאיר מאומה מלפני החג. אך אם יש חלל טפח ביניהם, או שהכיסוי הוא מתחת הסכך אפילו אין ביניהם חלל טפח⁸⁹, ידאגו שישאר (מחוץ לחלק המגולל) טפח פרוס לפני החג, כדי שיהיו מותרים לפתוח את המכסה כשנכנסים לסוכה בחג).

אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה [אבל הבונים סוכתם בגינה, ברור שחובתם להכין לה ריצפה מיוחדת כדי שיוכלו לאכול בה בשבת וביום טוב ללא חשש השקיה].

אין מנהגנו בנוי סוכה, לא תחת הסכך ולא על הדפנות.

בסוכת 770 (ובשאר הסוכות שבשכונת) הגילים לנהוג כסוכת הרבי עצמו, שהיה בה רק היופי של הדפנות והסכך עצמם (והשתדלו להרכות בזה) ותו לא. אך בין אנ"ש בארה"ק נפוץ לתלות בד מסביב, ותמונת הרבי. וצ"ע.

ארבעת המינים:

אין מדקדקים לשלם עבור ארבעת המינים קודם החג דווקא.

קבלה בידינו מאדמו"ר הזקן להדר לכרך על אתרוג מקלבריה. גם בימינו, שיש באה"ק ת"ו אתרוגים משתילי קלבריה, עדיין יש להשתדל לכרך על האתרוגים מקלבריה⁹⁰.

מראה האתרוג צריך להיות צהוב (כמראה שעווה), ולא כהמדקדקים שיהיה מקצתו ירוק ולכאורה אם יש אפשרות למשל לקנות צהוב שחסרונו הוא שיש

86) ספר המנהגים, מנהגי חג הסוכות. וכן כל הכתוב להלן בסתם לקוח משם.

87) 'לשמע און' עמ' 20.

88) התועודיות תש"נ ח"א עמ' 164.

89) כיסוי מעל הסכך ללא חלל טפח אינו נחשב לאוהל (עייני שו"ע אדה"ס סי' תר"מ ס"ג), אך מתחתיו אסור אפילו כשאין חלל כלשהו ביניהם, כדעת ה'לבושי שרד' שם (שער"ר שם, ודלא

כמ"ש המשנה ברורה שם ס"ק כה בשם הפריימגדים).

90) אג"ק ח"ג עמ' קי וח"י עמ' צה.

הלכות ומנהגי חב"ד

ערב יום־הכיפורים

כדאי להדליק את 'נר החיים' בבית, כדי להבדיל על 'נר ששבת'¹. לקראת היום הקדוש² מתעטפים בטלית כנהוג, ומברכים עליה לפני השקיעה³. אם יש שהות, יאמר כל אחד לעצמו (לפני פרקי התהילים שקודם 'כל־נדרים') וידוי - 'אשמנו' ו'על־חטא', וכן נהגו רבותינו נשיאינו⁴.

שבת־קודש

'בתשרי, יום־הכיפורים

ערבית:

אין מדקדקים לומר 'כל־נדרים' מבעוד יום⁵. אומרים⁶ את תשעת מזמורי התהילים קטור־כג שקודם כל־נדרים⁷. פותחין הארון ומוציאים לפחות שלושה ספרי־

(1) ראה פסקי תשובות ס' תרכד הערה 29. (התקשרות תקלו ע' 14).
 (2) יש להזהר בדיני הרחקות דס' קצה הן בלילה והן ביום - שו"ע אדה"ז ס' תרט"ו ס"א.
 (3) ראה פסקי הסידור אות מב. ואין מסירין אותה בלילה, מפני שהדבר ידוע שאין מתכוונים לשם ציצית, אלא כדי להידמות למלאכים - ע"פ שו"ע אדה"ז ס' יח ס"ד.
 (4) לוח כולל־חב"ד, משו"ע אדה"ז ס' תרו ס"ב, למרות שלא נדפס במחזור. אדמו"ר מהורש"ב היה מאריך קצת בווידוי זה ('רשימות' ד, עמ' 17). הרבי היה אומר זאת בקביעות. אבל אין אומרים 'תפילה זכה', 'אוצר' עמ' ר.
 (5) שם עמ' רב, למרות האמור בשו"ע אדה"ז ס' תרי"ט ס"ד.
 (6) בבית חיינו נהגו לנגן 'אבינו מלכנו' כשהרבי נכנס בר"ה וביה"כ ערב ובוקר, אבל בהתועדות ר"ה תשד"מ (התועדות) תשד"מ ח"א עמ' 27) חידש הרבי, שבהתקרב מועד הגאולה האמיתית והשלימה, שבה מודגש ש"המעשה הוא העיקר", יש להימנע מלנגן 'אבינו מלכנו' בזמן שאין אומרים זאת בפועל בתפילה, עיי"ש.
 (7) שם עמ' רבי"ג. פעם אחת הורה הרבי לנגן 'פרצת'.

תורה⁸. ומצווה גדולה לקנות החזקת 'ספר ראשון'⁹. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נהג להחזיקו¹⁰. שני אנשים כשרים פונים עם ספרי־התורה למקום הש"ץ (המצטרף לבית־הדין). עומדים עם ספרי־התורה בסמוך לו, ואין מקיפים את הבימה, ואין עומדים איתם על הבימה¹⁰. מתחילים: "ה' מלך, תגל הארץ". "על דעת המקום... בישיבה של מעלה" צריך הש"ץ (בלבד) לומר בקול נמוך, אך באופן שהעומדים סביבו, שהם בית־דין, ישמעו¹¹. פסוק "אור זרוע" - פעם אחת ובקול רם. כל־נדרים: גם הקהל אומר זאת בלחש (אך באופן שיישמע לעומדים בסמוך), עם הש"ץ¹². "ויאמר ה' סלחתי כדברך" - אומר הקהל ג' פעמים ואחר־כך הש"ץ ג' פעמים¹³. הש"ץ מברך 'שהחיינו' בקול רם, והקהל מברך כל אחד לעצמו בלחש, ויזהרו לסיים קודם שיסיים הש"ץ כדי שיוכלו לענות אמן אחר ברכתו¹⁴. יש להכריז בבית־הכנסת, שמי שבירכו 'שהחיינו' בשעת הדלקת הנרות - לא יברכה עתה¹⁵. מחזירים את ספרי־התורה וסוגרים את הארון. תפילת ערבית: קבלת שבת. מתחילים 'מזמור לדוד'. כגוונא. הצי קדיש. ברכו. "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - אומרים

(8) 'המלך במסיבו' ח"ב עמ' כא.
 (9) סידור אדה"ז. ו'המלך במסיבו' שם עמ' כב, שניתן לסדר 'מכירה פומבית' גם על שאר הספרים.
 (10) 'אוצר' שם.
 (11) קובץ יגדיל־תורה (ג.י.) גיליון ב עמ' נב בשם הרבי.
 (12) שו"ע אדה"ז ס' תרי"ט ס"ג.
 (13) ספר־המנהגים עמ' 63.
 (14) שו"ע אדה"ז שם ס"ח.
 (15) ע"פ ספר המנהגים שם.

שלוש פעמים לסירוגין עד פרק הזרוע, כמו נטילת ידיים שחרית ביום רגיל, אבל בלא ברכה. וגם הכוהנים, שכבר נטלו ידיהם לנשיאת כפיים עד פרק הזרוע, אף אם נטלו אז לסירוגין, צריכים ליטול ידיהם כנ"ל¹⁶. הברלה - יין, בשמים, נר, הברלה. ומברכים דווקא על נר ששבת (שדולק מערב יום־הכיפורים). בבית מדליק עוד נר מהנר ששבת בביתו ומברך על שניהם. ואם אין בביתו נר ששבת יביא מבית־הכנסת, וידליק נר אחר ממנו ויברך על שניהם. ואם אי־אפשר, יברך על נר שהודלק מנר בית־הכנסת¹⁷. כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע היה מדייק (רק בהברלה זו) לעשות הברלה בעצמו¹⁸. בכל השנה אין נותנים לאחר לשתות מהשיריים של כוס הברלה (אלא־א־סֶכֶן בירכו עליו ברכת המזון), מה שאין כן במוציא יום־הכיפורים אפשר לתת. אחרי הברלה מקדשים את הלכנה - בחגירת אבנט ובסידור [אבל לא־דווקא בטלית וקישל¹⁹], ונכון לשתוף את הפנים ולנעול נעליים לפני־כן²⁰. אומרים 'וייתן לך'.

66 לצורך שילת התפשטות הטומאה לאחר סור קדושת היום - לקו"ש ח"ט עמ' 386. עושים זאת רק כעת, עם תום שעות הצום, ולא לפני ערבית (וכיוון שעסוקים בתפילה, א"צ כלל ליטול ידיים אז). ה'רירין' דשחרית, אינם שייכים עתה (וראה רמב"ם הל' איסורי־ביאה פ"ט הל' לח), ולכן א"צ לשתוף פיו. (67) שו"ע אדה"ז ס' תרכד ס"ה'ז ('ואפילו אם חל יום־הכיפורים בשבת, אין מברך במוציא שבת אלא על האור שהודלק מערב יום־הכיפורים, כדי להראות שיום זה הוא מקודש, ששבת מן האור'). במוצ"ש רגיל אין צריך לחזר אחר האש, אבל במוציא יו"כ אפילו כשחל בחול י"א שצריך לחזר אחריו (ס'י רחצ, שו"ע אדה"ז ס"ב). (68) 'אוצר' עמ' רמח. וראה במכתבו של הרה"ח הר"ל ש'י גורנו בכפר חב"ד', גיליון 918 עמ' 94.
 69 ראה אומני הנהגה שונים ב'אוצר' שם.
 70 לוח כולל־חב"ד. כנראה כדי לקיים קידוש לבנה בשמחה (כמ"ש ברמ"א ס' תכו ס"ב). ובת"ב הוסיף שם גם לשתוף פיו (וראה בנטעי גבריאל יו"כ פרק סח הע' ה שהביא מהרה"צ בעל הבית ישראל מגור, שהתנעם על השוטפים פיהם במוציא יו"כ, לאחר שהפה התפלל כל היום בקדושה. ובספרו על בין המצרים פרק פז ס"ז הביא מהחיד"א לרחוץ פניו וידיו לפני קידוש לבנה, ונט"י השמיט שם, למרות שבספרו על יו"כ שם הביא זאת מהבן־איש־חי בת"ב!).

במוציא יום־הכיפורים - סעודה חשוכה²¹. עריכתה בהרחבה ממשיכה גשמיות על כל השנה²². טובלים פירות המוציא בדבש²³, אבל על השולחן שמים גם מלח²⁴. אין מברכים "שעשה לי כל צרכי", עד למחר בברכות השחר²⁵. הערב מתעסקים או על־כל־פנים מדברים על־דבר עשיית הסוכה²⁶. ואמר הרבי: "רוב ישראל - ואני בתוכם - אינם נזהרים בזה במעשה בפועל, ויוציאים גם עתה ידי חובת העניין על־ידי דיבור בזה"²⁷. באחת השנים ראו שהרבי חזר הביתה הערב, ומיד בכניסתו לחדר, עוד בטרם פשט את הקיטל, ניגש לארון הספרים, הוציא משניות מסכת סוכה, והחל ללמוד דיני סוכה²⁸.

יום ראשון

"א בתשרי

מחרת יום־הכיפורים נקרא "בשם השם" (ג'ט"ט נאָמען)²⁹. משכימים לבית־הכנסת³⁰. אין מתענים עד אחר אסרו־חג. וחתן ביום חופתו - בין יום־הכיפורים לחג הסוכות, מתענה³¹.

71 שו"ע אדה"ז שם ס"ט, 'המלך במסיבו' ח"א עמ' רמו. וראה 'אוצר' עמ' רנ.
 72 לשמע־איון עמ' 145 בשם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. וראה 'אוצר' עמ' רנא.
 73 'היום יום' ח"ב (הוספת ל'היום יום' המתורגם ללה"ק - קטע מס' 21).
 74 שו"ע אדה"ז ס' קסז ס"ח.
 75 ספר המנהגים עמ' 59.
 76 ספר המנהגים.
 77 סה"ש תש"נ ח"א עמ' 41. וראה 'רשימות' שם. 'המלך במסיבו' ח"א עמ' רנא, ועוד.
 78 מפי הרה"ח ר' דובער יוניק, ב"מ 246 עמ' 27.
 79 ספר המנהגים, וניי"ש בהערות.
 80 לוח כולל־חב"ד, משו"ע אדה"ז שם ס"ד.
 81 לוח כולל־חב"ד, משו"ע אדה"ז שם ס"ג, ומג"א ס' תקע"ג ס"ק ב.

שאחריה, אומרים "לעילא ולעילא מכלל"⁴⁸.
בנעילה אומרים "חתמנו" (במקום "כתבנו"),
ו"חתום" (במקום "וכתוב"), "ניזכר ונחתם" (במקום
"ניזכר ונכתב").

בנעילה יש לומר - "שבתות... בס", כמו
במנחה⁴⁹.

אומרים "היום יפנה" גם אם כבר העריב היום⁵⁰.
כפיט "ה' - אזכרה אלוקים ואהמיה", כמדומה
שאומרים י"ג מידות רק בפעם הראשונה (ולא כפזמון
בין בית לבית).

"כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נהג לומר "ואוצרך הטוב
לנו - תפתח", עם הפסק לפני תיבת "תפתח", ו"לנו"
נמשך למעלה⁵¹.

אין נשיאת כפיים, אפילו עוד היום גדול⁵².
אומרים 'אבינו מלכנו', אפילו כשחל יום-
הכיפורים בשבת, ואומרים "חתמנו".

באמצע קדיש תתקבל, אחרי 'דאמירן בעלמא
ואמרו אמן', מנגנים 'מארש נפוליון'⁵³, ואחר-כך
תוקעים תקיעה אחת⁵⁴.

מעיקר הדין מותר לתקוע אפילו בין השמשות⁵⁵.
אבל כמה פעמים אירע בבית-המדרש של כ"ק אדמו"ר
נשיא דורנו, שהש"ץ סיים תפילת נעילה לפני צאת
הכוכבים, והאריך כ"ק אדמו"ר בניגון "אבינו מלכנו"
וניגון 'מארש נפוליון' עד צאת הכוכבים⁵⁶. ומאחר

שהמון העם סומכים על התקיעה ומסיימים מיד
אחריה את הצום, יש להיזהר בכל מקום שלא לתקוע
לפני צאת הכוכבים.

(48) ספר המנהגים.

(49) ספר-המנהגים, מחזור השלם.

(50) ספר המנהגים.

(51) שמועות וסיפורים ח"א עמ' קז, וכך מפוסק ומוסבר גם
בשה"מ תרפ"ז ס"ע כא. ובלקו"ח ח"א דף נטא, איתא מהא"י
טעמא לעשות אתחנתא אחר תיבת 'ואוצרך'.

(52) ספר-המנהגים (שו"ע אדה"ז סי' תרכג ס"ח, כדעת הרמ"א
שם). וראה 'ואוצר' עמ' רמ. וצ"ע שבלוח כולל-ח"ב מזכיר
'נשיאת כפים' (כדעת השו"ע וכו' ומנהג ירושלים, אף שבפועל
גם שם אין אנ"ש נוהגין בזה. וראה נטעי גבריאל ר"פ סה.
'התקשרות' גיליון תרמ"ט עמ' 16).

(53) ספר-הניגונים, ניגון קע.

(54) ספר המנהגים.

(55) שו"ע אדה"ז סי' תרכג סעיף יא.

(56) 'ואוצר' עמ' רמב, והוא מלוח חב"ד תשנ"ג.

מוצאי יום-הכיפורים:

כתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: "המנהג 'שהש"ץ
במוצאי יום-הכיפורים צריך להיות מי שיש לו אב
ואם' - לא ראינו. ובבית-הכנסת כאן אין נוהגין
כן"⁵⁷.

תפילת ערבית⁵⁸ והבדלה - בקיטל וטלית, אבל
ככובע, והטלית על הכתפיים⁵⁹.

מי ששכח ואמר 'המלך הקדוש' או 'המלך המשפט'
אינו חוזר⁶⁰, אבל אם אמר 'זכרנו לחיים' פוסק ומתחיל
'מלך עוזר', ואם כבר אמר "וכתבנו בספר החיים"
- גומר תפילתו, ומתפלל שוב בתורת נדבה⁶¹.

במוצאי יום-הכיפורים אומרים: 'גוט יום-טוב'.
ובלויבאוויטש, באולם הקטן, הכריזו זאת⁶².

"מי שכבה נרו ביום-הכיפורים... תקנתו שידליקנו
שוב במוצאי יום-הכיפורים ולא יכבנו עוד אלא יניחנו
לדלוק עד גמירא, וגם יקבל עליו שכל ימיו לא יכבה
נרו במוצאי יום-הכיפורים, לא הוא ולא אחר, אלא
יניחנו לדלוק עד גמירא"⁶³.

צום יום-הכיפורים הוא כ"ו שעות⁶⁴, ויש להקל
בזה ולצום קצת יותר מכ"ה שעות⁶⁵.

קודם הבדלה וקידוש לבנה צריך ליטול ידיים

(57) אג"ק ח"ג עמ' רכ. המענה בא לשלול מנהג שהיה רווח בין
אנ"ש - 'ואוצר' עמ' רמה.

(58) המתפלל במניין מנוסח אחר, ומיידי אחרי 'תתקבל'
מתחילים ערבית - לכאורה עליו לסיים תחילה את 'אין
כאלוקינו', 'עלינו', 'אל תירא' ו'אך צדיקים', ואת ט' פרקי
התהילים, ורק אחר-כך יתחיל להתפלל ערבית - למרות שעל-
ידיה הוא מפסיד את הקשר בין 'ברכו' לברכות ק"ש (ראה
שו"ע אדה"ז סי' נד ס"ג. משנ"ב סי' רלו ס"ק א). זאת ע"פ
מנהגו שאין "מהפכן הצינורות", וק"ו כאן, שהרי תפילת
ערבית שייכת כבר ליום הבא.

(59) ספר המנהגים.

(60) שו"ע סי' קיח ס"ק א. דה"ח סי' לג. מו. עב.

(61) קצרה"ש סי' כא ס"ד ובבדלה"ש שם ס"ק ט.

(62) ס' המנהגים. בלויבאוויטש - סה"ש תרצ"ז עמ' 155 (כאחד
מ"המנהגים המקובלים, שיש להם יסוד").

(63) שו"ע אדה"ז סי' תרי ס"ח.

(64) סה"ש תש"ה עמ' 21: "ההטעם ידוע". והעיר הרבי שם:
"נגד שם הוי"ה - מרשימות שיחות כ"ק מ"ח אדמו"ר".

ונמצא ברשימות ד' עמ' 18, עיי"ש.

(65) אג"ק ח"י עמ' רצז (ע"פ המכתב המקורי, הגרש המופיע
בו אחר תיבת "שלדידי", הוא ט"ד. וא"כ, תיבה זו משמעה:
לדעת הרבי).

בקול רם¹⁶.

אחר שמונה-עשרה בלחש: ויכולו. מגן אבות, וכו'
אומרים "המלך הקדוש", והותמים "מקדש השבת".
'יעלה תחנונו', וכל הסליחות והווידוים. אין
אומרים 'אבינו מלכנו'.

לדוד מזמור. קדיש תתקבל. מזמור לדוד ה'
רועי. חצי קדיש. ברכו. עלינו. קדיש יתום, ארבעה
מזמורי תהילים א"ד (באמירת שמות הוי"ה שבהם,
מכוונים שניקוד כל שם הוא כמו בתיבת 'בְּכָרִית',
כנדפס במחזור), קדיש יתום. כ"ק אדמו"ר נשיא
דורנו הנהיג לומר אחר-כך את כל התהילים (מפרק
א והלאה, אף שכבר אמרו קודם את הפרקים א'
ד)¹⁷.

קריאת-שמע שעל המיטה - כמו בכל שבת ויום-
טוב. 'ברוך שם...'. בקול רם. אין אומרים תחנון ועל'
חטא¹⁸.

קודם השינה אומרים תשעה מזמורי תהילים:
קבד"קלב¹⁹.

מי שנאלץ לאכול ביום-הכיפורים²⁰, אינו מקדש

(16) שו"ע אדה"ז שם ס"ט.

(17) 'ואוצר' עמ' ריבג. [בס' שבח-המועדים עמ' 46 הביא שהוא
מנהג ותיקון, משל"ה מסכת יומא], ושם: שהרבי היה יושב
במקומו ומסיים התהילים עם הציבור, ובסיימו, נעמד ואומר
היהירצון שלאחר אמירת תהילים בשבת ויו"ט. [יש מוסרים:
לפעמים ראו שעמד ופתח הסידור, וקרא ק"ש שעל המיטה עם
הפרקים שלפני השינה, ואז יצא מביהכ"נ]. בצאתו, כמדומה
שאינו מנחה 'גמר חתימה טובה' וכדומה.

(18) ספר-המנהגים עמ' 59. במחזורים דלהלן בהערה הבאה,
נדפס לומר נוסח "ריבון העולמים" בסוף ק"ש, ואכן י"א (בשם
הרה"ח רש"ח קסלמן ע"ה) זאת גם בשבת ויו"ט, מפני שהזכרת
העון שם אינה אלא סיפור דברים. כיוון שאין משכימים
לתקוע חצות, "זל עד 'ובבטח', ואח"כ כנראה: "כי אתה...
שומע תפילה", ואולי גם פסוק "תורה ציווה..." אבל מסתמא
לא "אעירה שחר".

(19) ספר-המנהגים עמ' 54. משמעות 'קודם השינה' (ולא 'קודם'
קריאת-שמע שעל המיטה) היא, לכאורה, בזמן הקרוב ביותר
לשינה (לפי אדה"ז שאין מפסיקין במאומה בין ברכת 'המפיל'
לשינה). ובמחזורי-ש, הוצאת קה"ת כפר-חב"ד, ימי הסליחות
תשמ"ז ושלאח"ז, נדפסו המזמורים הללו לפני ברכת 'המפיל'.
וראה לעיל הערה 15.

(20) לענין שיעורי (כמיוות ומוני) אכילה לחולה וכו' ביום-
הכיפורים - ראה 'שיעור מקווה' עמ' קפא. 'מדות ושיעורי
תורה' עמ' רמט. ומאחר ו-30 סמ"ק אינם 30 גרם (ראה
קובץ ינדיל-תורה, ברוקלין, גיליון סה סימן טד), הרי ממוצע-
הצפיפות בלחם לבן הוא 0.4 (12 גרם), בלחם אחיד 0.6 (18

ואינו צריך לבצוע על לחם משנה. אבל אומר בברכת
המזון 'יעלה ויבוא', ואומר "ביום-הכיפורים הזה,
ביום סליחת העון הזה, ביום מקרא קודש הזה"²¹.

מחנכים את הילדים (בנים ובנות) - הבריאים
מגיל תשע והכחשים מגיל עשר - להתענות לשעות.
ובזמננו אין מדקדקים שיתענו בני שתי-עשרה ובנות
אחת-עשרה כל היום²². מה שנהגו המון העם לענות
את התינוקות בליל יום-הכיפורים ואף כשצריכים
לאכול מונעים זאת מהם - טעות היא בידם²³.

ילדים הזקוקים לאכילה ביום הקדוש, יש להשגיח
עליהם שלא יאכלו אכילה גסה, ושיברכו כדון²⁴.

היוצא לבית-הכיסא בליל יום-הכיפורים אחר
התפילה, ייגע במקומות המכוסים כדי שיצטרך
ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ולברך 'אשר יצר'
בידיים טהורות. אבל ביום, די בכך שעשה צרכיו, אף
לקטנים, כדי ליטול כאמור, מכיוון שצריך להתפלל
אחר-כך²⁵.

שחרית:

ייטול ידיו רק עד סוף קשרי אצבעותיו. לאחר
שניגב ידיו, מעביר המגבת על-גבי עיניו, להעביר
מהן חבלי שינה. אם עיניו מלוכלכות, מותר לרחצן

גרם), וניתן ורצוי לחוס את הלחם וכד' כללי-המידה ככל
האפשר. ובפירות וירקות המשקל שווה בערך לפח.

(21) שו"ע אדה"ז סי' קפח סי"א; תר"ח סי"ח (בשער-הכולל
פל"ד ס"ט כ' שבסידורו פסק שלא לומר זאת, אבל בפסקי
הסידור אות קפה נחלק עליו). ואם שכח לומר 'יעלה ויבוא',
ונוכר אחר שסיים ברכת 'בונה ירושלים' - לא יחזור (קיצור"ע
סי' קלג סי"ח. משנ"ב סי"ס זה).

(22) שו"ע אדה"ז סי' תרט"ז ס"ה וסי"א.

(23) אלף-המגן למט"א סי' תרט"ז ס"ק ה.

(24) אג"ק אדמו"ר מהר"י"צ ח"א עמ' ב.

(25) שו"ע אדה"ז סי' תרי"ג ס"ד-ה. העירי ח"א ששם מדובר
על היוצא לצרכיו סתם, אבל היוצא מנית-הכסא חייב מדינת
בנטי"י במים (כנפסק במהדו"ק סי' ד סי"ח [אף שא"ז אוסר
עליו לברך במצבו - ראה סדר ברה"נ בסופו]. משא"כ הטיל
מים ולא שפשף ואף יצא לגדולים ולא נגע בידו לא נוכר שם,
כיוון שאינו אלא משום 'הכוון לתפילה, כמבואר כאן, וראה גם
סי' ז ס"ב וסי' צב ס"ג) ולכאורה תלוי בפלגותא אם בית-הכסא
אומר יח"א ח"א"כ ב', ויש לברר אם המחמיר בזה רשאי
להקל ברחיצה ביוה"כ.

להעביר הלכלוך ולא יותר²⁶.

הכהונים נוטלים ידיהם עד פרק הזרוע²⁷.
אין מברכים "שעשה לי כל צורכי²⁸."

"כל מי שמכוון בעת התחלת 'אדון עולם', כתב ר' יהודה חסיד רוב האי גאון רוב שרייא גאון, 'ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין לו שטן ופגע-ע' בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילתו, ואויביו נופלין לפניו'²⁹."

הרבי עמד באמירת הפיוטים 'האדרת והאמונה' ו'לא-ל עורך דין' בחזרת הש"ץ.

"אבינו מלכנו, זכור רחמיך" בכל תפילות היום³⁰.
בסיום חזרת הש"ץ (אין אומרים 'אבינו מלכנו'): קדיש תקבל. שיר של יום ליום השבת, הושיענו, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

קריאת התורה: בפתחת הארון להוצאת ספר-תורה אומרים שלוש פעמים י"ג מידות, ואחר-כך "ריבוננו של עולם", ככתוב במחזור.

מוציאים שני ספרי-תורה. בספר הראשון קוראים לשבעה עולים בעבודת היום שבפרשת אחרי, מניחים את הספר השני ואומרים חצי קדיש, הגבהה וגלילה. בספר השני קוראים למפטיר בפרשת פינחס: "ובעשור לחודש", הגבהה וגלילה. הפטרה: "ואמר סולו סולו".

26 שם ס"ב ג. לענין נט"י - גם ספר-המנהגים עמ' 59, וביאורו באג"ק ח"ג עמ' קמו.

27 לקו"ש ח"ט ס"ע 386, ממט"א תרי"ג ס"ח (ובסל' תרכ"א ס"י), **שהלויים** נוטלים רק עד סוף קשרי אצבעותיהם) וראה אלף-למטה תרי"ג ס"ק ט, שבח-המועדים עמ' 50 וש"י.

גם בנטילת ידיים שחרית יטלו הכהנים עד פרק הזרוע (כדעת הקצור שו"ע סי' קלג ס"ז - הוראת הרב, 'אוצר' עמ' ריז. וראה דיון בזה בקובץ 'תערוות הת' ואנ"ש 'כפר-חב"ד', גיליון קעב עמ' 31-28), ומ"מ ישו בו ויטלו ידיהם לסירוגין במוצאי יוה"כ"פ (לקו"ש שם).

28 סידור אדה"ז. ראה סקירה בנושא זה בס' 'חקרי מנהגים', עמ' קפה, וש"נ.

29 ד"ה אדון עולם תש"ג סו"ס א - ספר המאמרים תש"ג עמ' 11 "איתא בספר אליה רבא סי' מו ס"ק טו בשם המהרש"ל ז"ל "מצאתי, כל מי...". אך לא נפתר מתי יש לכוון, ולפי המבואר בסד"ה זה, העניין שייך במיוחד לימים אלו.

30 ספר המנהגים, מחזור השלם. הטעם שאומרים זאת אף בשבת כשאנו הסליחות והתחנונות, כיוון שהוא מנוסח הברכה (משא"כ 'אבינו מלכנו' הנאמר במנין בפ"ע) - שו"ת הריב"ש סי' תקל"ב, שהוא מקור דברי הרמ"א סי' תרי"ט סי' ג וש"ע רבינו שם סי"א, הובא בביאור הגר"א שם ס"ק ט.

קוראים בתורה, חוץ מן המפטיר³¹, בניגון המיוחד לימים הנוראים, וכן גם באמירת 'יעזור', קריאת העולים לתורה, ברכות התורה, וימי שבירך³².

לאחר ברכות ההפטרה: יקום פורקן הראשון והשני, מי שבירך. הזכרת נשמות.

הזכרת נשמות: בהזכרת נשמות אומרים "בן/בת פלונית"³³.

מי שיש לו אב ואם - יוצא מבית-הכנסת בזמן הזכרת נשמות³⁴. אָבֵל (רח"ל) בשנה הראשונה למות אביו או אימו, נשאר בבית-הכנסת, אבל אינו אומר 'יזכור'³⁵. אחר-כך אומרים "אב הרחמים". גם מי שאינו מזכיר נשמות יכול לומר "אב הרחמים"³⁶.

אם יש מילה בבית-הכנסת, מלים קודם 'אשרי'. ומברכים על הכוס ומטעימים לתינוק הנימול, חוץ ממה שנותנים לו לטעום כשאומרים "בדמייך חיי". אם המילה מחוץ לבית-הכנסת - יחזירו את ספר-התורה לארון הקודש לפני שיוציאים³⁷.

ונתנה תוקף: (באמירת פיוט זה עמד הרבי) רגילים בין אנ"ש: הש"ץ מתחיל בקול, והקהל אומר את שני הקטעים הראשונים - עד 'ומי

31 ודלא כמנהג העולם, 'אוצר' עמ' רכ.

32 הנוסח ב"מי שברך" זה היום: "מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את (פלוגי בן פלוגי) בעבור שעלה לתורה לכבוד המקום ולכבוד התורה ולכבוד השבת ולכבוד יום-הכיפורים, בשכר זה הקדוש-ברוך-הוא ישמרנו ויצילנו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמך" (שער הכולל פכו"ו ס"ה, 'אוצר' שם. והעיר, שעפ"ז יש לברר מדוע (ואם?) בר"ה אומרים "יום הדין").

33 סידור 'תורה אור' עמ' 259, 'המלך במסביבו' ח"ב עמ' קסו. כה"ח סי' רפד ס"ק לו ע"פ זוהר ח"א פד.א.

34 קיצור שו"ע קלג,א. ולכאורה גם מי שיש לו הורים ונפטר לו רח"ל בן או בת נשאר לומר יזכור, ועכ"פ כשאין אחרים שיאמרו עבורם, ועיין.

35 הוראת הרבי בחוברת 'תוכן עניינים' - לה"ק - גיליון נו, חג הסוכות תשכ"ה (והיא 'משנה אחרונה' כלפי המובא בשערי הלכה ומנהג' יו"ד עמ' שפ"ל לומר באופן שלא יהיה ניכר", וחבל שנשמטה שם), הובאה בשלימותה ב'אוצר' עמ' רכא.ב.

36 הוראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע - 'המלך במסביבו' ח"ב עמ' נח. ושם, שפעם בשנת תשי"ח הורה הרבי למזכיר הר"ל ש"י גרונו שיאמר זאת.

37 לוח כולל-חב"ד, ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תרכ"א ס"ה (מש"כ שם לומר איהו מזמור, צ"ע, שהרי הש"ץ אומר פסוקי 'ידעת'... לפני הקדיש).

ירום". אחר-כך חוזר הש"ץ בקול מ"כבקרת" עד 'ומי ירום', ואז אומר הקהל בקול רם "ותשובה... הגזירה", והש"ץ חוזר זאת בקול רם. שוב אומר הקהל "כי כשמך... וכחלום יעוף", והש"ץ אומר (או על-לפנים מסיים) את הקטע בקול, ואז אומר הקהל בקול רם "ואתה הוא... וקיים", והש"ץ חוזר זאת בקול רם, ואז אומר הקהל "אין קצבה" עד גמירא. הש"ץ מסיים את הקטע בקול, ומתחיל "כתר"³⁸.

ואנחנו כורעים: מכינים מגבות וכדומה כדי לפורסן, להפסיק בין פני המשתחוים ב'עלינו³⁹ וב'הכהונים' לבין הקרקע.

סדר עבודה: בשנים הראשונות, עמד הרבי ב'סדר העבודה', וישב רק לאמירת פיוט "כאוהל הנמתח".

"אתה כוננת" צריך הש"ץ לומר כך: להכריז 'אתה', להפסיק קימעה, ואחר-כך להמשיך ולומר "כוננת עולמך"⁴⁰.

"מה שאומרים בסדר עבודה... 'חטאו, עוון, פשעו... בני ישראל' - אנו מדמין עצמנו כאילו אנחנו אותן 'בית ישראל', ויפה עושים המכים על ליבם כדרך שעושים באמירת 'אשמנו'⁴¹."

לאמירת 'הכהונים' עמד הרבי ממקומו (וכן לקטעים נוספים, גם בשנים שישב ברוב 'סדר העבודה').

הוראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לכ"ק אדמו"ר

38 המתפלל במנין (נוסח פולין) שאומרים 'כתר' בכל תפילות היום, לכאורה יענה עמהם כנוסחתם, ע"פ פשוטות לשון הארזי"ל "לומר כל נוסח הקדושה עם הש"ץ מלה במלה" (שו"ע אדה"ז סי' קה סו"ס א. וראה בס' הפסק בתפילה עמ' פ. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח סי' י' סוף אות ד).

39 הנה 'עלינו' הוא חלק בלתי-נפרד מהתפילה (וכש"כ בר"ה), ולפלא שנפץ שלאחר הכריעה הש"ץ והציבור מסיימים אותו **בלחש**. ולפי הלשון במחזור השלם אודות הפסוקים שאומרים

"קבלה מהרוקח" ברור שהש"ץ ממשיך נוסח עלינו בקול, ואז אומרים זאת הציבור בלחש (אמנם במהרי"ל ובד"מ ש"יל לאחרונה מכת"י ודמוסים ראשונים לא הביאו כלל נוסחא כזו - שמקורה בתיקון השער הכולל פמ"ג ס"ק יג - אלא כהנוסח בקצת מחזורים ובמהרי"ל שדחה שם, שכאשר **קהל** אומר הוא אלקינו, יאמר **הש"ץ** פסוקים אלו. ואולי היה המנהג שלאחר שהש"ץ מסיים לאומרו בקול, אומרים זאת הציבור, ואז יאמר אותן פסוקים. ועי"ע).

40 סה"ש רח"ש עמ' 25-26.

41 שו"ע אדה"ז סי' קיג סו"ס ג.

נשיא דורנו: בכריעה - תחילה כריעה על ברכיו וגודלי רגליו. אחר-כך, על גודלי ידיו, וההשתחוואה (מתרומם מברכיו. במצחו מגיע עד הרצפה, ונשאר עומד על אצבעות רגליו וגודלי ידיו)⁴².

יש אומרים שראו שהרבי נהג לומר בכל שבת את 'ולקחת סולת' ואת שש הזכירות לפני שיעור התהילים (ודלא כנדפס במחזור השלם).

לאחר מוסף - התהילים כ', יום יו"ד בחודש, והפרקים קלג-קמא. קדיש-יתום.

בין תפילת מוסף לתפילת מנחה מפסיקים. אם אפשר, לכל הפחות שלושת רבעי שעה⁴³.

מנחה: וידבר וקטורת. אין אומרים 'אשרי' ו'בא לציין', ולא 'ואני תפילתי'.

קריאת התורה במנחה - בנגינת הטעמים הרגילה⁴⁴.

אין נשיאת כפיים במנחה⁴⁵, והש"ץ אומר: "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו...".

אין אומרים 'אבינו מלכנו' ולא פסוקי 'צדקתך'. קדיש תתקבל, לדוד ה' אורי, קדיש יתום, ואין אומרים 'עלינו'.

נעילה: זמן תפילת 'נעילה' מתחיל כשהחמה בראש האילנות, היינו קרוב לתחילת השקיעה⁴⁶.

לפני 'אשרי' פותחים את הארון, ונשאר פתוח עד אחרי התקיעה⁴⁷.

בחצי קדיש שלפני תפילת נעילה ובקדיש תתקבל

42 'רשימות' ד' עמ' 10. וראה 'אוצר' עמ' קלב.

43 ספר-המנהגים עמ' 59.

אדמו"ר מהורש"ב ואדמו"ר מהוריי"צ למדו ביוה"כ"פ את כל שיעוריהם הקבועים, גם השיעורים בנגלה, אבל על לימוד משניות ונג' מסכת יומא כתב הרב"ל: "לא ראיתי שרבים נוהגים כן... אפילו לא **מספר** (מ' בחיריק ופ' בקמץ) ניכר כלל. ובדבר הרגיל ונעשה בפרסום, לא ראינו - ראייה" (זאת למרות האמור בשו"ע אדה"ז תרכ"ט) - 'אוצר' עמ' רלא.ב.

44 'אוצר' עמ' רלג.

45 יש לברר אודות הי"ג מדות הנאמרות בקטע "יום קוראי בשמך" שבסיום ה'סליחות' בחזרת הש"ץ דמנחה, שדפסו באותיות רגילות ולכן אין אומרים אותן בקול יחד כנהוג תמיד באמירת י"ג מדות (והרי זה דבר הנאמר בציבור דווקא).

46 שו"ע אדה"ז סי' תרכ"ג ס"ב.

ראה בסה"ש תורת-שלום עמ' 35, שלתפילת נעילה מקבל כל אחד מישראל מלמעלה כוחות מחודשים לגמרי, כוחות גשמיים ומכלשכ"ן רוחניים, עיי"ש.

47 ספר-המנהגים עמ' 64. לוח כולל-חב"ד.